

D. Artur Barovci . 12. II - 1952.

POKLORUL SI LITERATURA CULTA

A fost o vreme când, ceea ce numim noi "folklor", era literatura curentă a claselor culte.

Intreaga literatură a popoarelor vechi - Chaldeeni, Egipteni, Indieni - bogatul lor material de legende, tradiții, imprecații, leacuri, etc., dacă ar fi să-l adunăm astăzi, nu am puțea să-l intitulăm decât cu numele de "folklor".

Literatura vechilor Greci, cărora Egiptenii li spuneau : "voi, Grecii, sănștei niște copii" - copii, fără cu vechimea în timp a Egiptenilor - literatura vechilor Greci, dacă nu în întregime, cel puțin în mare parte, a fost folklorul timpului lor. Ce este întreaga lor mitologie, dacă nu o combinație de legende, moștenire dala altă popoare și mai vechi, al căror inventar încă nu este alcătuit ? Iliada lui Homer, chiar, care a făcut admirarea atâtitor vecuri, nu ar fi, după cum spun acei cari se pricep, decât o combinație măestriță a unor fragmente populare.

În manifestările culturale ale popoarelor de astăzi, influența folklorului asupra literaturii culte, este covârșitoare, la scriitorii cei mari.

Să îi oprim atenția numai asupra unui geniu cu care se mândrește omenirea : Shakespeare.

În tragedia "Regele Lear" el a luat, ca ideie fundamentală, o baladă populară, un patrimoniu comun multor popoare, între care intrăm și noi.

Bătrânul Rege Lear are trei fete. Întrebate de tatăl lor cum îl iubesc ?, Socrila și Regana se întrec în exagerarea sentimentelor lor de dragoste filială, pe când Cordelia, emblemă sincerității, îl iubește.....după cum îi este datoria. Din pricina acestui răspuns, al cărui rost tatăl ei nu l-a înțeles. Cordelia este urgizită, pe când surorile fățarnice beneficiază de mărenimia regelui. La urmă, însă, când necazurile se abată asupra tatălui și, și celelalte două surori își dau pe față ingratitudinea, Cordelia îl ajută să-și recapete tronul, pe care-l și moșteni, după moartea regelui.

Varianta acestei legende, în folklorul nostru, este basmul "Sarea în bucate", din colecția lui Isărescu: un împărat își întreabă fetele : cum îl iubesc ? Cea mai mică îi răspunde : "ca sarea în bucate". Izgonită din casa părintească,

2

fata intră în serviciu la curtea unui împărat vecin, al cărui
fecior o luă de ocție. La nuntă, fiind poftit și împăratul,
tatăl fetei, ea îi pregăti bucate speciale nesărate. Împăratul
nu putu să le mânânce, și atunci se incredintă el că fiică sa
îl iubea în adevăr, așa cum nu și poate omul să trăiască fără
aure.

Dacă în Regele Lear, genialul Shakespeare a utilizat numai
ca fond o producție a folklorului, ~~își~~, înstă, alte opere ale
lui, pe care nu s'a mulțumit să le brdeze pe un fond popu-
lar, ci a intercalat în ele chiar fragmente de folklor.

In Macbeth, de pildă, prima scenă din actul I începe cu un
sfat al celor trei vrăjitoare, care au un rol așa de însemnat
în această tragedie, scenă în care se arată tot ce se credea,
în Anglia veacului XVI, despre aceste ființe supraomenești.
Sântem în plin folklor. Scena I din actul IV, reprezintă o
peșteră întunecată, în mijlocul căreia clocotește o căldare
în care vrăjitoarele pregătesc "fameea educătoare de turbu-
rări", aruncând în căldare : "ochi de șopârlă de apă, picior de
brăescă, păr de liliac, limbă de cune, limbă spintecată de vipe-
ră, bot de cărtiță, ~~pixiu~~ picior de șopârlă, aripă de bufni-
tă...."- Ferică am asculta un descântec de ale vrăjitoarelor
noastre.

Puteam să afirmă, deci, că influența folklorului asupra
literaturii culte a fost totdeauna covârșitoare.

Același lucru și în literatura noastră.

Una dintre deînale cele mai tipice din folklorul nostru,
este următoarea, cunoscută pretutindeni în țările românești,
și din care s-au cules mai multe variante :

Amărâta turturiță,
O, sărmăna, vai de ea,
cât rămâne singurică,
O, sărmăna, vai de ea,
zboară tristă prin pustie,
mai mult moartă decât vie.
Cât trăiește, tot jelește,
cu alta nu se neosește.
Trăie prin pădurea verde,
dar ea pare că n' o vede.
Zboară, zboară, pân' ce cade,
și pe lemn verde nu șade,
împânză stă, câteodată,
tot pe ramură ușcată,
ori se pună pe o stâncă,
și nici bea, nici nu mânâncă.

Unde vede apă rece,
ea o turbură și treacă;
unde vede un vânător,
cătră el se duce în zbor.

Nu cred să întâlnim, în literatura universală, o descriere mai plastică a zbuciumului care frământă un suflet ce se desparte, pentru totdeauna, de ființa iubită.

Acest cântec popular a exercitat o mare influență asupra unor frunzași ai literaturii noastre din trecut, cari și l-au însușit, l-au utilizat, în scrierile lor, ori chiar l-au reproducut, cîntându-l ca propria lor producție.

În veacul XVI domnează, în Muntenia, Neagoe Basarab, acest "Marc Aureliu al Tării-Românești, principe artist și filosof, care ne face să privim cu uimire, că o epocă excepțională de pace și de cultură, în mijlocul unei întunericase furtune de mai mulți secoli, scurtul interval dintre anii 1618-1621". - Acest Neagoe Basarab a scris o carte, tipărită mult mai târziu, în București, după un manuscris din 1654, sub titlul : "Invățăturile bunului și credințelor Domnului Tării-Românești, Neagoe Basarab VVd, cătră fiul său Teodosie VVd."

În opera aceasta se găsesc bucăți de o frumusețe neobișnuită. Unul din aceste mărgăritare a vechei noastre literaturi, nu-i decât reproducerea, în proză, a vechiului nostru cântec popular "Amărăta turturică".

Pătrunsa de frumuseță descrierii stărci sufletești din acest cântec, Neagoe Basarab o redă astfel : "... ca turturcau ceea ce se desparte și-i pierde soția; multă jale și dor are pentru dânsa, și niciodată pre copaciu verde nu se pune, ci tot pre uscat; și când va să bea apă, întâiu o turbură cu picioarele și atunci bea, și niciodată inima ei nu dobândește veselie".

Un alt poet, Văcărescu, nu se multumește numai a lua ideia din cântecul popular, și a o reda, sub o altă formă, cum a făcut Neagoe Basarab; nu face nici ca Anton Panu, cu bucatile sale "de prin lume adunate și la lume fară și date"; Văcărescu îl reproduce și doma, îl dă ca propria lui producție, adăugând numai unele versuri de o artificialitate bătătoare la ochi, care contrastă cu plasticitatea versului popular.

Iată cum sună poesia lui Văcărescu :

Amărăta turtură,
căt rămâne singurea,
căci soția și-a repus,
jalea ei nu e de spus.

Cât trăiescă, tot jălește,
și nu se mai îndoiește.
Trece prin flori, prin lăvede,
nu se uită, nici nu vede.
Să când ată căteodată,
tot pe ramură uscată.
Umblă prin dumbrav' adâncă,
nici nu bea, nici nu mânâncă.
Unde vede apă rece,
ea o turbură și trece;
unde e apa mai rea,
o mai turbură și bea.
Trece prin pădurca verde
și se duce de se pierde.
Zboară până de tot cade,
dar pe lemn verde nu țăde.
Unde vede vânătorul,
acolo o duce dorul,
ca să vadă, să o lovească,
să nu se mai pedepsească.

Printre scriitorii noștri contemporani, sunt de asemenea cari, ca și Neagoe Basarab și Văcărescu, au utilizat, în opera lor, elemente din folclor, făcându-ne să gustăm cele mai voluminoase sensații artistice.

Alexandri a întrebuită, în largă măsură, baladele populare; Creangă ni-a dat, sub o formă literară mai îngrijită, acele frumoase basme care formează patrimoniul folclorului universal, și o comoară a literaturii noastre populare. Alți scriitori de ai noștri au lăsat să se stăcoare, în opera lor, ucăti din fondul folclorului; dar, acolo care, știind să pătrundă mai adânc în suflatul poporului nostru, și-a însușit un mare fond din poezia lui, este maestrul Eminescu.

Ar fi cu napătintă ca, în aceste câteva minute, să analizăm opera lui Eminescu, pentru a documenta această afirmație. Să ne oprişim numai la două din poeziiile maestrului, pentru a vedea cum se manifestează, asupra lui, influența literaturii populare.

Intr-o poveste, o fată de împărat se îndrăgostește de Soare; după multe străduințe străbate până la locuința lui, dar mama Scarelui, temându-se că nu cunva și Soarelui să-i cedă dragă ~~șic~~ fată, o prefacă în rândunica.

Aceaasta este tema admirabilului poem "Luceafărul" al lui Eminescu:

5

A fost odată, ca'n povestii,
A fost ca niciodată,
Din neamuri mari, împărătești
O prea frumoasă fată.

Si era una la părinti,
Si mândru'n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinti,
Si luna între stele.

Comparația "una la părinti ca Fecioara între sfinti", sunt versuri luate dintr'un cântec popular :

S'apoi frunză trei văzdoage,
la crângută'ntre priosege
în orândă trei jidauces :
rachiu bun de trei coroace
și vinut de trei pritoace :
cine bea copii nu face,
De-ar fi știut mama mea
că n'a face singurea
se ducea și ea de bua,
de copii nu mai făcea;
c'am fost una la părinti,
ca și luna între sfinti;
fără frați, fără surori,
ca și luna printre nori;
fără frați, fără surorele,
ca și luna printre stele.

În "Satira Lil", unul din fiile lui Mircea-Vodă, în lagărul dela Rovine, scrie, pe gemunchi, o carte, ca să o trimeată dragei sale, dela Argeș mai departe :

Te-am rugă, mări, rugă,
Să-mi trimeti prin cineva
Ce-i mai mândru'n valea ta :
Codrul cu poienele,
Ochii cu sprincenele;
Că și eu trimite-voi
Ca-i mai mândru pe la noi :
Castea mea cu flamurile,
Codrul și cu ramurile,

Coiful nalt eu penele,
 Ochii și sprincenale.
 Să să știi că-s sănătosă,
 Că, mulțumind lui Hriatos,
 Te sărut, Doamnă, frumos.

Intr'un cântec popular, o cătană scrie, tot aşa, iubitei lui, cu deosebire că el vorbeşte ca o cătană, pe când fiul falnicu-lui Domn, vorbeşte ca un fiu de Domn :

Trimete-mi, mândră, trimete
 ce-o fi'n sat la voi mai verde :
 cosita, petelele,
 ochii și sprincenele.
 Că și eu, mândră, ți-oi trimete
 ce-o fi'n cătană mai verde :
 chivără și penele,
 ochii și sprincenele .....

Ajung aceste citații, pentru a vedea cătă influență a avut, ~~asupra lui~~ ~~Eminescu~~, folklorul asupra lui Eminescu, în opera căruia se oglindescă sufletul poporului nostru.

De aceea și Eminescu este un mare poet.

Astăzi, la noi, o sumedenie de scriitori tineri, dintre cari unii chiar cu un sămbură de talent, se zvârcolesc, îstovindu-și puterile, ca să dea la iveală ceva nou. Dacă acești tineri scriitori s-ar apropiă de arta populară, dacă nu de popor chiar, dacă în încercările lor literare ar face un loc larg elementului popular, folklorului, ar găsi ceea ce înină lor dorește, ceea ce creierul lor căută cu atâtă străduință.

Arthur Gorovei,